

IR ĖMI LIŪS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 4(37)

1991 m. vasaris

1991-ųjų Vasario 16-oji

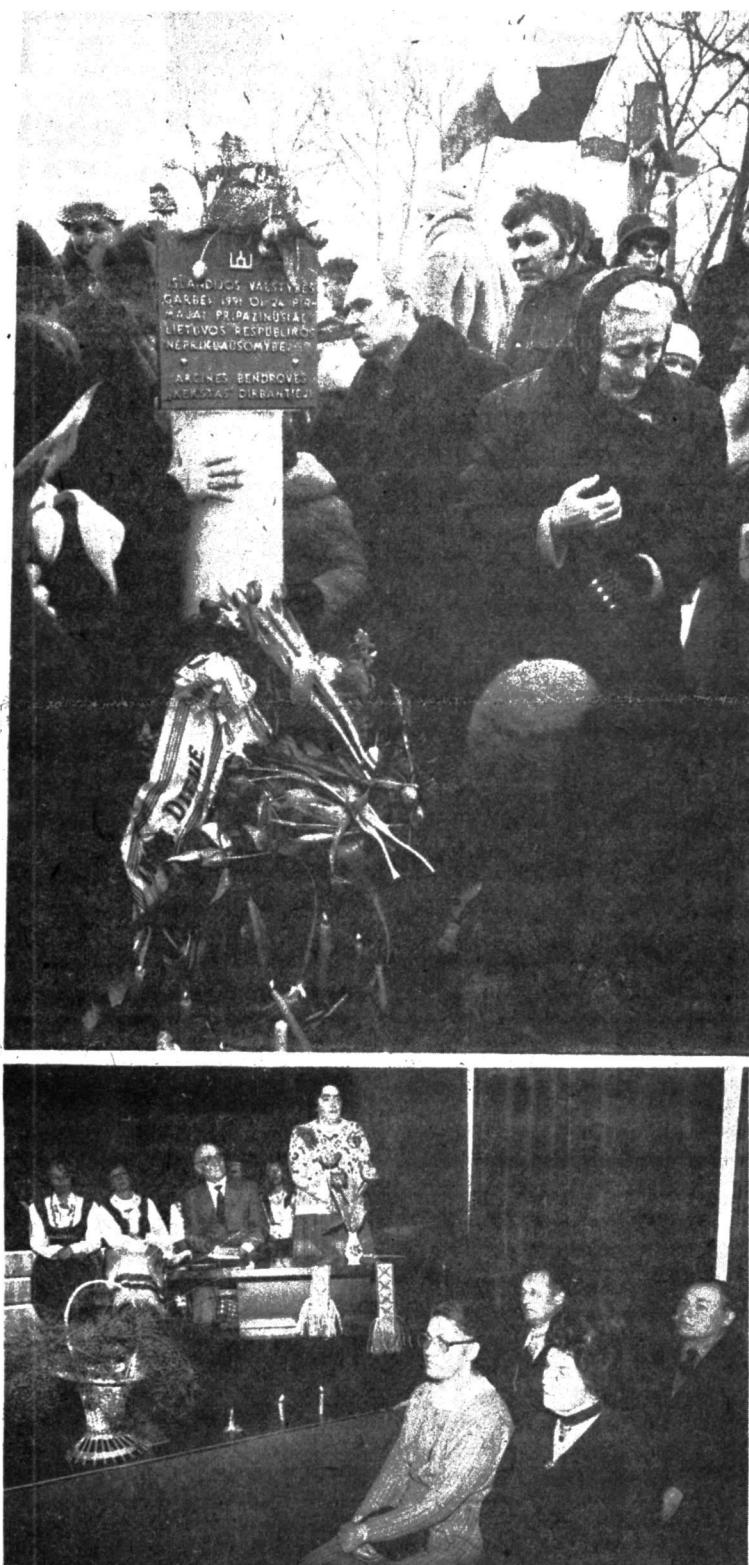
...Vilties kryžiai kyla toje žemės skiautelėje, kur beveik 50 metų riogoso "Josif Stalin" tankas - Kaune, prie 6-ojo forto. Vasario 16-ąja čia skambia tautos laisvės dainos, Petras Šiūnų parapijos klebonas šventina ką tik pastatytiuosius kryžius. Vienas jų - Islandijos valstybės garbei, kitas - Lietuvos valstybės ir tremtinių sajungos kryžius "Žuvusiems už Lietuvos laisvę 1991 01 13". Ticos, taikos ir gėrio troškimas jamžintas ir dar trijuose, kurie iškilo kiek ankstaučia. Kaunas švendia Lietuvos Nepriklausomybės gimtadienį - 73-ąsias metines.

Sveikinimo žodį taria AT deputatas Balandis Gajauskas, Kauno m. deputatas Vytautas Daugėla, kryžiaus Islandijai fundatorių - "Kėksto" akc. bendrovės vardu ir Valandiaus blaivybės sajūdžio vardu pasisako jų pirmmininkai, savo elles skaito buv. politinius kalinus Juozas Ardzijauskas.

Vidurdieni, suskambus Vytauto Didžiojo karo muziejus varpams, daugiau kaip tūkstantinė minia suplūsta į šio muziejaus sodelį. Tarp Laisvės paminklo ir Nežinomojo kareivio kapo sustojame susimastyti, kas buvome, kas esame ir ko siekiame. Iškilmingas Nepriklausomybės dienos minėjimas teisišas.

Išgirdome visų Lietuvos partijų (išskyrus nelegaliosios kruvinosios LKP (TSKP), kuri karine technika bando skintis šlovė) atstovų pasakymus.

Nors pravartu prisiminti ne per seniausiai pasakyti svečio iš JAV Dr. prof. Broniaus Nemicko žodžius - "Blogai, kai žmogus "labai partinis". Jis negali būti objektyvus", - tačiau norečiau paciuoti ir keletą Nepriklausomybės partijos atstovo Ričardo Pabiržio šventinio pasakymo eilicių: "Turbūt daugelis mūsų senelių stovėjo štoje alkštėje 1919 ar 1920 metais. Šandien, po didelės pertraukos Lietuva švenčia savo gimtadienį susikurusi, budri ir šildidi. Baigiasi pirmieji mūsų paskelbtos Nepriklausomybės atkūrimo metai - šalia mūsų žuvusiųjų ir gyvi tautos didvyriai, tačiau negalime pasakyti, kad kraštas visiškai laisvas, kad jau laisvas ir teisingas kiekvienas mūsų pilietis. Mūsų didžiausias uždavinys - statyti valstybę, tvarkytis tarpusavio

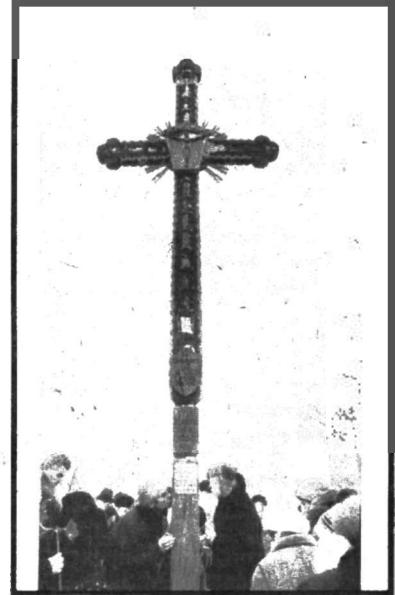
santykius, kurti pilietinę visuomenę. Jau irodėme savo drąsą ir ryžtą negandų metu...

Lietuvos žmonėms turi gržti pasitikėjimas, kad niekas už jų nugarą nekuria sąmokslo, neketina suardytį jų gerovęs, jų apgauti", - pabrėžė pranešėjas.

Rezitencijos veteranų vardu kalbėjo Antanas Lukša. Jis sveikino visus buvusius ir būsimus Lietuvos laisvės kovotojus - "Mūsų aukos kaip niekad švyti visame pasaulyje. Atėjo laikas mineti Lietuvos vardą - jis visų valstybių laikraščių puslapiai vedamuosiuse. Tautos apsisprendimu niekas neabejoja, bet nereikia pasikliauti nei Rytais, nei Vakarais. Mūsų stiprybė mūsų pačių vienybėje", - pasakė jis.

Visi kalbėjusieji pabrėžė nepaprastą lietuvių tautos ryžtą ir pasiukoju, ypatingą susitelkimą ir vienybę gyvybiškai svarbiais momentais. Tokios tautos neįmanoma nugaiet.

Minėjime dalyvavo nemažai svēčių ir iš kitų respublikų. Ypač gražiai mus pasveikino Baltarusijos liaudies fronto atstovas, kviesdamas visų tautybų Lietuvos žmones vienyti, nepasiduoti provokacijoms ir žengti su visa lietuvių tauta į vieną tikslą. Buvo ir daugiau renginių Vasaio 16-ajai pagerbti. Kauno mokytojų namuose įvyko iškilmingas Politinių

kalinių ir tremtinių sajungos rezistencinio skyriaus vakaras - susitikimas su memuarinių knygų herojais - buvusiais partizanais, žuvusių artimaisiais.

Kauno arkikatedroje baziliukoje šv. mišias už žuvusiuosius aukojo jo eminencija kard. V. Sladkevičius. Aukštųjų Šančių kapinėse padėtos gėlės kritusiems už Lietuvos laisvę.

Vanda PODERYTĖ

Algirdo KAIPIO nuotraukose:
Vasario 16-osios iškilmės

KELIAS Į NEPRIKLAUSOMYBĘ

Jurgis OKSAS

Prieš septyniadėšimt trejus metus - 1918 metų vasario 16 dieną Vilniuje tautos atstovų išrinkta Valstybės Taryba paskelbė Nepriklausomybės aktą, davusį prieš 50 metų šimtmečio atkurtui Lietuvos valstybei. Šis aktas tautos krauju pasiraše tūkstančiai savanorių, kovą laikuose apgyvėnėjauną Nepriklausomybę. Tauta atgaivo istorinę teisę pati spręsti savo likimą, kurti laisvą gyvenimą.

Tragiškais 1940-aisiais raudonaisis Slobinas kruvina letena užgniaužė sparčiai žengiančią progreso keliu laisvą Respubliką. Tačiau tauta nebulens galvos. Nepaisant priespaudos, smurto, teroro ir genocido, ji ilgus tamsos dešimtmečius ginklu bei

dviatos ryžtu kovojo už savo teisę į laisvę ir valstybės Nepriklausomybę. Si auka pareikalavo milžinišką auką. Tauta neteko trečdalio savo sunų ir dukterių, išblaškytų pasaulio platybėse, žuvusių NKVD kalėjimuose. Sibiro smiegymuose ir Téviškės miškuose.

Bet ši kova davė vaisius. Praėjus metų Kovo 11-ąja tautos išrinktas Parlamentas po penkiasdešimt okupacijos ir aneksijos metų atkūrė Lietuvos valstybingumą. Pavergejai nenošė susitaikytį su laisvu atgimusios tautos apsisprendimu. Negalėdami palaužti tautos valios ekonomine blokada, politiniu šantažu bei grasinimais, jie velė ėmėsi atviro teroro. Kruvinaijų sausio 13-osios sekundarių atkurtos valstybės pamatus dar kartą pašventino ir sutvirtino laisvės kovo-

tojų kraujas. Šis kraujas krikštas galutinai subiure į suvienijo tautą, kuri vasario 9-ąja ryžtingai pareiškė savo nepalažiamą valią į Nepriklausomybę ir demokratiją. Kremliaus budeliams buvo atimta paskutinė galimybė grubiomis klastotėmis ir provokacijomis dangstyti savo kruvinus nusikaltimus.

Tapo aišku Lietuvali, pasauliu iš patiem pavergejams, kad pakilusios laisvam gyvenimui tautos nebesudabys jokioms Šetono imperijos jėgos, kad tautos laisvės ryžtas galingesnis už brutalia karine jėga paremtas kruvinų satrapų užmačias.

Tautos valia sužlugdė kruopščiai parengtai imperinių jėgų sąmokslo prieš jauną Lietuvos valstybę. Kiekvienas priešiškas imperialistų žings-

nis tapo vis nauju triuškinančiu jų pralaimėjimu ir galutinai diskredito neototalitarizmo apologetus paulio akyse. Kruopščiai puoseletą "demokrato" M. Gorbačiovo mitą nuvainikavę viena tragiską sausio Vilniaus naktį. Grubiai ir nemokška ekonomine politika paremtas provokacijos kainu šokas demaskavo išlapintus imperijos agentus Respublikos vyriausybės viršinėje. Vietoj tautos skilimo ir visiškos konfrontacijos tarp parlamento bei vyriausybės tauta į jos valdžia susivienijo į neįardomą monolitą.

Teroro siautėjimas privertė prabusti ir susijungti su valstybės tautos kamienu netgi didelę dalį dorų Lietuvos lenkų bei rusų. Tragiški sausio įvykiai aiškiai nubrėžė fronto liniją tarp dviejų kovojančių pusų Lietuve, kurių buvo priversti pripažinti net ir oficialūs Kremliaus atstovai: iš vienos pusės - laisvės ir demokratijos kariai, iš kitos - priespaudos ir tota-

litarizmo parankiniai.

Tautos laimėjimai akivaizdūs. Jie puikiai atspindi naujoje Vakarų politikoje Baltijos šalių atžvilgiu, kurios vyriausias pavyzdys - Islandijos vyriausybė bei altingo oficialus Lietuvos valstybės pripažinimo aktas, pradėjęs naują etapą mūsų Respublikos gržimimo į pasaulį kelyje.

Tačiau džiaugdamiesi laimėjimais, neturime teisės pamiršti, kad priešas tebéra dar stiprus, kad žlugimo akivaizdoje imperijos saugotojai konsoliduoja savo gerokai išblaškytas jėgas ir ruošiasi lemiama mūsiui.

Socialinė totalitarizmo atrama - didžiaja dehumanizuotu Rusijos bei Vidurinės Azijos tautų masę - tebeveikia imperinio mastymo bei sovietizmo nuodai. Išjudinti šias skurdžias, pilktas, beveides mases ir aukreipti jas prieš nomenklatūros viešpatavimą gali tik neišvengiamai artėjantis

(Nukelta į 2 psl.)

1991 m. vasaris

TREMTINYS

2

KELIAS Į NEPRIKLAUSOMYBĘ

(Atkelta iš 1 psL)

tūkinius chaosas ir badas. Kol kas šią inertiną dauguma dar tebevaldo aktyvioji totalitarinės sistemos grandis - atkaldių įsikibusi į savo privilegijas partinė nomenklatura ir KGB. Bet galintiems ir reakciniams imperinio elito struktūra, nulėmusi aškų pastarujančius metus posūki į totalitizmo restauraciją, tai karinio pramoninio komplekso viršinė. Nuos kai kuriai Stalino valdymo metų ši vadovaujanti kasta buvo bene labiausiai privilegiuota Kremliaus nomenklatūros dalis, kurios interesai daugiausia nukentėjo nuo M. Gorbačiovo viadaus bei užsienio politikos.

Istutus dėl prarastų pozicijų Afganistane ir Vidurio Europoje, dėl smukusio armijos prestižo ir supuvusios ekonomikos padidintuotos krypties į nusiginklavimą bei kariuomenės mažinimą, taip pat dėl gresiančio nedarbo, karinė chunta susiblokavo su savo nesenu nuolatiniu konkurantu KGB ir ultimatyviai pareikalavo iš prezidento vykdyti jų nurodymus. Si tamsi, buka, fanatiška ir brutaliai jėga, siekdama išsaugoti savo privilegijas, yra pasiryžusi bet kokiam smurtui ir terorui, kurį ji pastaruoju metu akivaizdžiai pademonstravo Vilniuje ir Rygoje.

Tačiau laisvės ir demokratijos idėjos, plačiai pasklidusios paskutinėje pasaulio imperijoje, negalėjo aplenkti į kariuomenes. Susirūpinti tėvynės Rusijos likimui, pažangioji karininkijos dalis, susivienijusi organizacijoje "Sčit", griežtai pasiskiepyti prieš bandymus atkurti diktatūrą. Nepriklausoma šios organizacijos komisija, ištysusi kruvinus įvykius Vilniuje, nurodė tikruosius šio sausoko ir agresijos aktų kaitininkus. Tai su prezidente M. Gorbačiovo žinia veikė gynybos ministras D. Jazovas, viadas reikaliu ministras B. Pugo ir KGB pirmininkas V. Kriukovas. Komisijos pirmininko pirmojo rango kapitonu A. Jevstignejevo nuomone, norint apginti konstitucinius valdžios organus nuo panasių sausoko kiekvienu respubliką turi turėti savo nacionalinę gvardiją.

Apmasydami šiuos reikšmingus mums draugiško aukšto svetimos valstybės karininko žodžius, pagalvokime apie tai, ką turi nuvelkti Lietuva šiandien, norėdama sustiprinti savo valstybę ir pasiekti visišką Nepriklausomybę.

Valstybė sudaro trys elementai: teritorija, gyventojai ir valdžia. Šiandien, po pastarųjų sukėlimų, mes galime aiškiai konstatuoti, kad Lietuvos valdžia tvirtai laiko savo rankose valstybės teritorija. Nepaisant KGB ir MVD kariuomenės savivalės,

Už laisvą, demokratinę, nepriklausomą Lietuvą - "TAIP".

Edmundo KATINO nuotrauka

smurto ir teroro aktų, jiems nepavyko bent kiek ryškiai susiaurinti Lietuvos valdžios veikimo zonas. Banditiški Vilniaus televizijos, radijo ir spaudos rūmu užgrobimas nepadėjo priešikoms jėgos užvaldyti masinės informacijos priemonių. Lietuva ir pasaulis tebegauna visą informaciją iš nepriklausomos Kauno televizijos, radijo ir laikraščių. Okupantų bandymas sukurė Respublikoje alternatyvinės valdžios struktūras KPSS, "Jedinstvos" padalinį ir anoniminį "komitetą" pagrindu patyrė absoluiti fiasco. Respublikos teritorijoje veikia tik teisėtos konstitucinės valdžios struktūros. Vienintelė teritorijos dalis, kur neveikia Lietuvos Respublikos istorijai, tai okupantų kariuomenės tebekontroliuojamas pasienis su Lenkija ir karinių bazų bei dalinių užimtos zonas.

Respublikos gyventojai po pastarųjų įvykių sparčiai konsoliduoja. Lemtingas Lenkų sąjungos posūkis, paremiant Lietuvos Nepriklausomybę, sudarė tvirtą pamata, kuriant vieniągą priešičių visuomenę. Ši procesą neabejotinai paspartins parlamento naujai priimti istorijai dėl tautinių mažumų teisės. Istatymai, užtikrinantys lygias teises visiems valstybės priešičiams be tautybių ir įsitikinimų skirtumo - demokratinės santvaros pagrindas - labiau negu bet kokia skambūs šūkiai suviens ir sucentrumo visus gyventojus į vieną valstybės tautą.

Lietuvos valdžia buvo sudaryta ekstremaliomis sąlygomis. Tinkamai patriotinis lietuvių visuomenės pakilimas leido gana demokratiskai įrinkti tautų atstovaujančią Parlamentą. Tačiau tuo metu dar stipriai pozicijas tebeturinti Lietuvos Komunistų par-

ticiai užėmė vadovaujančią padėti vykdomojoje valdžioje - vyriausybėje ir savivaldybėse. Tragiški sausio įvykiai parodė, kad atsakingiausiai momentu tautai reikia ne kolaborantinės, neveiklos ir syvruojančios vyriausybės, o ryžtingos patriotinės vykdomosios valdžios, sugebančios veiksmingai pasipriešinti okupantų užnariams. Todėl artimiausiu metu, sumažėjus karinės agresijos pavojui, reikia galutinai suformuoti naują patriotinių jėgų vyriausybę, sugebančią tiksliai, greitai ir efektyviai vykdyti valstybės gyvenimo uždavinius.

Jauną valstybę labai apsunkina neproporcionaliai didelis, išsiplėtojęs ir mažai efektyvus administracinis aparatas, paremtas nereikalingu popierizmu ir biurokratija. Tai okupacijos valdžios palikimas, suryjančios didele dalį valstybės biudžeto ir sukausantis neproduktivoje veikloje žymias intelektualines, aukštai kvalifikuotas tautos pajėgas. Artimiausiu laiku reikia vykdyti platių apimties administracinė reformą (ir teritorinio administraciniu suskirstymu), kuri atpigintų ir suaktyvintų valdžios institucijas.

Didžiojoje daugumoje Lietuvos miestų ir rajonų vadovaujančiai padėti savivaldybėse užima senos stagiacinės korumpuotos nomenklatūrės jėgos, žlugdančios reformas ir bet kokia pažanga. Todėl vykdant administracinę reformą, reikia pakelti savivaldybių istoriją ir išrinkti naujus vienės valdžios atstovus.

Vienuoliu nepriklausomo gyvenimo mėnesių parodė kas yra kas, be to, išaugo visuomenės samoninguumas, pilietinė drąsa, todėl naujuose rinkimuose tikrai bus išrinkti tinkamess valdžios žmonės.

Iš geopolitikos žinome, kad valstybės, kaip vieningo organizmo, pajegumą apsprendžia keturios jėgos: ekonomika, kultūra, ginkluotios krašto pajėgos ir diplomatiška. Norint, kad valstybė būtu stipri, šias jėgas reikia plėtoti tolygiai, nes ne šiuo įvyku suma, o sandauga duoda tikrai valstybės pajegumo rodiklį. Apleidus vieną kurią sritį, sužunga netgi aiškus pranašumus kitose srityse.

Sveikos valstybės pamatas yra ekonomika, todėl norėdami išsvaidoti iš Sovietų Sąjungoje viešpataujančio ekonominio chaoso, stumiantį ją į bedugnę, turime kuo greičiau atsiriboti nuo imperinės sistemos, sukurti savo finansų sistemą ir įvykdyti būtiniausias reformas.

Krizės sąlygomis dažniausiai kenčia kultūra, todėl ir šiandien kultūrai anaipolti neskiriama tiek dėmesio, kiek reikėtų. Sunkiausiais okupacijos metais kultūra padėjo tautai išlaikyti savo identitetą ir nepasiduoti totalinio nužmoginimo bei sovietinio mankurtizmo slaučėjimui. Tinkamai kultūrybės ir etnokultūros pagrindu išsygdyta tautinė kultūra garantuoja, jog lietuviškos dviaskos ateityje nenuisus Vakarų masinė kultūra ir būtinas kosmopolitizmas.

Be dvainės kultūros, labai svarbu ir aukštas civilizacijos lygis. Būdamai nedidelė tauta, mes neturime teisės pasilikti pasyvios kolonijinės civilizacijos zonoje. Mes turime aktyvinti tautos energiją ir veiksmingai integruti iš Europos civilizaciją. Iš didžios kungaikštystės prieities paveldejome nepažeista tautos genofondą. Todėl šiandien turime savo rankose istorinę galimybę plėtoti nacionalinę potenciją ir sukurti Lietuvoje aktyvios civilizacijos židinį, kuris mums leistų dominuoti prieš pasyvą kaimynų slavų civilizaciją ir išplėsti tautos gyvybines erdvės.

Néra valstybės be kariuomenės. Juo labiau be kariuomenės negalima atkurti Nepriklausomybę. Šiai akcijai, kaip skaudžiai pamoka Lietuva suvokė Nepriklausomybės kovą metais. Trumparegiškas A. Voldemaro požiūris, jog Lietuvali nereikia kariuomenės, užtenka policinių pajėgų vaidus ir pasienio apsaugai, kad paskelbus neutrafilėtai mūsų niekas nepuls, vos netapo katastrofos priežastimi. Suvėlinus kariuomenės kūrimą, Lietuva atsidūrė blogesnėje padėtyje negu jos kaimynai ir praraudžiai trečdali savo teritorijos su sostine Vilniumi. Karo specialistai apskaičiavo, kad 1918-1919 metais Lietuvali truko dviejų batalionų karių apginti Vilniu.

Po Kovo 11-osios akto postkomunistinė Lietuvos vyriausybė ir netgi parlamentas nesuprato, jog reikia atkurti kariuomenę. Kai kas našvai manė, kad kariuomenės funkcijas aniks krašto apsaugos savanoriai, susibūrė gryno patriotizmo ir pasiaukojimo pagrindu. Kad krašto apsaugai ne-

reikia nei ginklų, nei valstybės finansavimo. Nematytą reikalo skubiai parengti Lietuvos karininkų kadrus, apmokyti ir apginkluoti karius, suformuoti griežtai kariškai disciplinuotus kovos dalinius. Gruodžio - sausio mėnesiais tai vos nesibaigė nepriklausomas valstybės katastrofa. Užamtį valstybingumo tvirtovę - Parlamentą - okupacinei kariautai sutrukė tik nedidelis būrys pasišventusių savanorių ir beginkės tautos susitelkimas bei ryžtas. Šiandien okupacine armija, laužydama bet kokius, netgi sovietų, įstatymus, naudoja smurta ir terora, nebaudžiamą savivaliauju Respublikos miestuose ir keliuose, sudaro nuolatinę grėsmę ne tik valdžios struktūrų egzistavimui, bet ir visų valstybės piliečių gyvybei bei saugumui. Tokiomis sąlygomis Lietuvali, kaip užpultai šaliai, pats svarbiausias ir neatidėliotinas uždavinys - kuo skubiai sukurti efektivias pajegas, galintinas apginti nepriklausomas valstybės egzistavimą.

Néra nieko pavojingesnio, kaip balių ir neišmanelių peršama minčių, jog Lietuva negali kariauti su Sovietų Sąjunga ir todėl jai nereikalinga kariuomenė. Už gedingą pasidavimą be kovos 1940 metais Lietuva užmokejo hekatombą, dešimteriopai viršijančią galimų karų aukų skaicių. Pokario partizaninius karas irodė, kad tauta gali efektyviai ir ilgai kovoti netgi nepriklausiomis sąlygomis. Lietuvali šiandien pat reikalinga tokia karienė jėga, kuri nepaliktu vilties okupantui, jog jo agresyvus veiksmų likis be atsako. Tokia drausminanti jėga, paremta konstitucinės valdžios autoritetu ir tarptautinės teisės garantijomis, efektyviai sutramdys iki šiol nepažabotą sovietinės kariaunos siužetinėm.

Labai džiugu, kad nors ir neturėdama profesionalų politikų, Lietuva per vienuoliu Nepriklausomybės mėnesius labai daug nuveikė diplomatijos siužių. Žinoma, čia daug mums padėjo ypatinges Vakarų šalių bei būsimuose įstambių kliaudių užsienio politikoje (išskyrius nelemtajį, postkomunistinės vyriausybės įpirsta moratorium) ir pasiekti tikrai didelių laimėjimų tarptautinėje arenaje. Tai mums leidžia tikėti, jog artimiausioje ateityje Lietuva pasieks visišką valstybės Nepriklausomybės ir integracijos į laisvą, išsvyčiusi Europos šalių sandraugą.

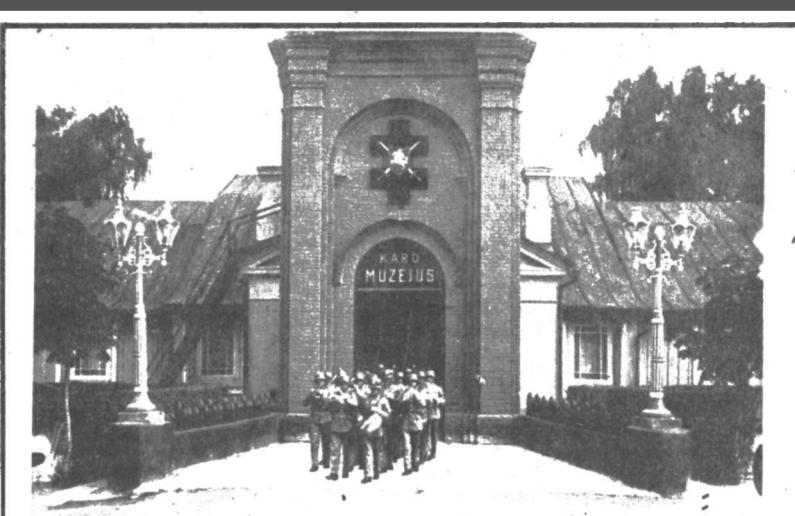
Prieš mus tiesus nors ir nelengvas keliai į Nepriklausomybę. Vasario 16-ąja, minėdami Lietuvos valstybingumo pradžią, sutelkime visas jėgas, išskmingai ir greitai įveikti šį kelią. Neturime teisės to nepadaryti. Tam mus ipareigoja žuvusių už Lietuvos laisvę valia.

Vytauto Didžiojo karo muziejui - 70

Karo ruziejius iškilmingai atidarytas 1921 m. vasario 16 d. Iš pradžių iš kurdintas buvusiose rusų cerkvėse. 1936 m. vasario 16 d. oficialiai atidarytas Vytauto Didžiojo karo muziejus naujuose rūmuose. Centre, Vytauto Didžiojo kapelioje, stovėjo Vytauto Didžiojo statula.

Nepriklausomoje Lietuvoje Vytauto Didžiojo karo muziejus buvo tapęs lietuvių tautos žentove ir patriotizmo mokykla. Tačiau po 1940 m. birželio 15 d. sovietams okupavus

Lietuvos valdžia buvo sudaryta ekstremaliomis sąlygomis. Tinkamai patriotinis lietuvių visuomenės pakilimas leido gana demokratiskai įrinkti tautų atstovaujančią Parlamentą. Tačiau tuo metu dar stipriai pozicijas tebeturinti Lietuvos Komunistų par-

1941 m. birželio 23 d. 12 val. Doneilėlio gatvė dar tebebegant kariuomenės likučiams, vėl suskamba Tautos Himnas, nuaidi Laisvės varpas. Tačiau nacių okupantams karo muziejus taip pat nepatiko, ir birželio 24 d. bokštėjau plevėsavo raštinė vėliava su svastika. Iš muziejaus buvo reikalaujama pašalinkti vokietiškai nepatinkančius eksponatus. Vokiečiai draudė išskilmagai minėti ir Vasario 16 d.

I Lietuvą grįžti sovietai muziejų dar labiau sudarkė, suniokojo. Jis taip grynai propagandine ištaiga. Su naikintas ir muziejaus sodelis, nugaistas paminklas. Žuvusiemis už Lietuvos laisvę, panaikintas Nežinomojo kareivio kapas, nuimta Laisvės statula. Neatpažįstamai sunykę ir muziejaus vidaus ekspozicija. Išliko tik "Lituaniae" bei ginklų raidos salės.

Parodos "Stelgiamasis Seimas, 1920-1922 m." ekspozicija

Mums rašo

Ačiū Islandijai

Gražiausiais vardais šiandien norėčiau pavadinti mažytę, tolimes Šiaurės sesutę - Islandiją. Ačiū jai. Tai ši, mažiausioji ir jauniausioji Šiaurės gélytė, ledo sidabro šalis pirmoji mums ištiesė ranką. Tvirtą pagalbos ranką, neišsigandusi to gaištančio žvėries riauojimo. Tokios pagalbos šiandien mums labiausiai ir reikia. Gal paseks jas pavyzdžiu ir kitos, didesnės, ypač tos "kilniosios demokratijos" šalys. Tegul raussta iš gėdos galingieji valdovai, pabūgę šméklos. Niekada Tavęs nepamiršime, tolimes Islandija, būsi mūsų brangiausioji viešnia, kai tik atsikvēpsime. O Jūs tiek nedaug - né pusės Kauno. Visus iki vieno apkabinime, išbučiuosime, už balčiaus stalu susodinsime. Ačiū. Ačiū.

Algirdas MARKŪNAS
VD karo muziejaus okupacinių skyriaus vedėjas

Regina PETRAUSKAITĖ
Kaunas

1991 m. vasaris

TREMTINYS

4

Interviu su išeivijos teisininku prof. Dr. BRONIUMI NEMICKU

Sausio 5 d. pas mus lankėsi Niujorko Pace universiteto prof. Dr. Bronius Nemickas. Jis domėjos buvusių Lietuvos polit. represuotų gyvenimui ir veikla, dalyvavo tarybos posėdyje ir dave intervju "Tremtinio" redakcijai.

- Ar aktyviolė Lietuvos politinės organizacijos emigracijoje?

Emigracijoje politinių organizacijų beveik nėra, nes ilgokai nepasiūlė išeivija. Daryra Saulių, Skautų, o Ukininkų sąjunga praktiškai jau neturi narių. VLK'as - partijų vaivorykštė.

Lietuvių jaunimas nepatenka į valstybės institucijas - senata, parlamentą... Mūsų ten per mažai. Řeikia savo (amerikoniškoje) partijoje padaryti karjerą, kad būtų tikimybė laimėti rinkimuose, kaip kad bandė Valdas Adamkus. Lietuvių daugiausia yra respublikonų partijoje.

- Kaip veikia Amerikos politinės partijos ir kokios žolininkas ar narys Jūs esate?

Amerikos partijos, pralaimejusios po rinkimu, išnįksta, prieš rinkimus atsiranda. Jei ankstiau esti balsavę už respublikonų kandidatą, jie tave prieš rinkimus atsimena kaip savo nari, kviečia paremti. Iš tokų narių sudaryta beveik visos partijos.

Aš nepartinis. Esu Neprikaluso mos Lietuvos pilietis, neturiu teisės ir balsuoti. Kai kas patinka pas demokratus - daugiau rūpinasi "mažu" žmogumi, bet yra gerų dalykų ir respublikonų darbe, nors tai turtuolių partija su centro valdžia.

- Kad skaitojoj būtų aikiau, jog nebuvote ir nesate politinio gyvenimo nuošalyje, norėčiau priminti apie Jus svarbiausias enciklopedines šintas ir paklausti, kodėl gali neturite JAV pilietybes.

B.Nemickas yra Good Counsel kolegijoje. 1968 m. perkeltas asso prof., dėsto ekonomikos pagrindus ir konstitucijos mokslos. Lietuvių delegacijos Paverčiųjų Europos tautų seimo narys nuo 1954 m. ir vienas Beistik Review redaktorių nuo 1965 m. VLK'o prezidiumo vicepirmininkas 1964 m. ALT'o narys 1961-1967 m. (prezidiumo vicepirmininkas 1964-1967). JAV LB tarybos narys nuo 1961 m. (1952-1955 buvo laikinojo organizacinio komiteto narys). Lietuvių tautinio sąjūdžio pirmininkas nuo 1957 m., Amerikos lietuvių tautinės sąjungos vicepirmininkas 1961-1965 m. ir tarybos narys nuo 1965 m.

Esu lietuvis, rokiškėnas, g. 1909 m. ukininkų šeimoje. Ne savo noru pasitraukiau. Jei Amerika 50 metų nepripažino Lietuvos inkorporacijos į Sovietų Sajungą, tai kodėl aš turu pripažinti. Pilietybė-valstybingumo dažnis. Jei aš Lietuvos pilietis, tai aš nešioju Lietuvos valstybingumo kruoplytę. Amerikai sakau, kodėl nepasikeite pilietybės, gautum geresniame Universitate dėstyti, gautum didesni atyginimai. Bandau paaiškinti, bet jie nesuprantą.

- Kaip manote apie emigracijos likimą, ar lietuvių nenutaučės?

Emigracija - nukirsta šaka, ji vis tiek nudžiūs. Zmogus tautai didžiausias turtas. Pusė milijono nuvažiavo į Aziją, jie tautai - dingi. Pesimistiškai žūri į emigrantų gržimą. Bus, kurie

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungoje (Kaunas, Donelaičio 70b) galite išsigyti Antaninos Garmutės knygą "Išejo broliai". Kaina 6 rb. Knygą aprasomi pokario kovų prieš raudonuosius okupantus faktai, kovotojų gyvenimo epizodai ir likimai.

AT SILIEPKITE!

Jurgis MIKALAUSKAS, Vinco, g. 1892 m. Suimtas 1944 m. Šiaulių apskr., Gruždžių valsč., Beržėnų km. Kalėjo Vorkutos lageriuose 3-ajame ZD raj. LK 274/0114. Paskutinis laikas gautas 1949 m. iš ligoninės. Reabilitacijos pažymoje rašoma, kad mirė 1952 06 22. Žinancių apie jo likimus ieško Vincas MIKALAUSKAS, 235400 Šiauliai, Trakų 32-61, tel. 22643.

grįžti į Lietuvą, bet tai nedidele dalis. - Gal tai priklauso nuo emigracinių organizacijų vidinių nuostatų? Jei nepropaguosite gržimino - pasilikti, juk daugelis Amerikos lietuvių gerai gyvena. Jiems nėra reikalo gržtis.

Senoji karta baigia emigruoti į kapus. Mūsų vaikai žmoniškai išsikure. Jie Lietuvą žino kaip savo senelių idilią, bet patys su biznieriška romantišku.

- Jūs net gražiau už mus kalbate lietuviškai, šiek tiek tarmiškai. Kas padeda nepamiršti gimtojo žodžio?

Esame sudarę Niujorke "salą". Turiu žmoną ir tris sūnus. Šeima lietuviška, anūkai kalba gerai lietuviškai, draugai lietuvių. Vardynas, krikštynos, gimtadienai ir visokie kitokie suėjimai. Bendraujame.

- O kad, taip komplikēta lietuvių kolonija? Ar nebūtų vilčių ten mūsų kultūrai išsaugoti?

Paklido idėjos. Jos buvo gyvos savo laiku, bet nepraktiškos. Kas ten žiuos? Kai prieš 40 metų dar buvo neisikure, buvo tas pats, kur kurtis, o dabar turi namus, gera fabrikėl...

- Kada ir kodėl išvašlavote iš Lietuvos?

Lietuvą palikau 1944 metais liepos mėnesį.

Atėjus bolševikams 1940 metais, buvau viena pirmoji auka, kai tik prasidėjo Lietuvos inteligentų medžioklė. Dirbau Taurageje notaru, buvau smetoninės politikos rėmėjas-tautininkas, jaunalietuvis, Neo-Lithuania korporantas. Dar prieš areštą susitikau liudininką Toliusi, jis manė, kad viskas baigsis gerai. Po dviejų dienų, liepos 11-oios naktį, manė suėmė ir uždarė kareivinėse. Dvi kameras priklauso "liaudies prieš". Maždaug po mėnesio ir Toliusis atsirdė toje kameroje.

Man padėjo žmona. Pagal savo senelės vokišką kilmę gavo teisę repatriuoti į Vokietiją. Molotovo-Ribentropo paktas jau buvo pasirašytas. Hitleris ruosėsi užpulti, bet santykiai formaliai buvo išlaikyti, keičiasi kaliniais. Ir kovo 17 dieną bolševikai mane perdaivė vokiečiams. Taip repatriavau į Vokietiją. 1943 m. po Hamburgo subombardavimo vokiečiai manė, kad atejo eilė Berlynui. Paskelbė, kad moterys ir vaikai būtų iš išvežti. Pasakiau, kad šeima noriu išvežti į Ostlandą, Rokišken.

Lietuvių išsilaiškiai teisėjo egzaminą ir pradėjau advokatauti Kaune.

Prieklausiau VLK'ui, kaupėme dokumentaciją apie vokiečių sunybes Lietuvoje. 1943 m. kovo mėnesį VLK'as žlugo, daliu suėmė, kiti išsibėgojo. Vėliau išsijungiai į LT'A. Buvo tris: pirminkas Bieliniai (socialdemokratai), Povilas Šilas (krikščionių-demokratai atstovas) ir aš.

1944 m. liepos mėnesį pasitraukiau į Vakarus, kai jau visi begė.

- Kaip Amerikoje žmogus naudoja išlaive savo nuomonei reikštis?

Prie ambasadų susirinkę pašaukauja, protesto plakatus pademonstruoja. Niekas neveržo žodžio, o kitokie veiksmai - pasikėsinimas į gyvybę ar materialinius dalykus, žinoma - nusikaltimas, bet ne politinis.

Juozas JANČIAUSKAS, Juozo, g. 1911 m., Tauragės apskr., Naumiesčio valsč., Šiaudėnų km.

Partizanas Juozas TAUTKUS, g. 1902 m., Klaipėdos raj., Judrėnų valsč., Pajudrės km. Suimtas su Antanu JONUSU-Vilkų Rietavo valsč., Plunkėnų km. Kalėjo Karagandoje, Intoje, Kotloje.

Žinancių apie jų likimus ieško Tremtinio redakcija, 232000 Kaunas, Donelaičio 70b, Daliai KUODYTEI.

- Kaip manote apie valstybės saugumo institucijas? Ar jos reikalingos?

O kaipgi. Demokratiški visi kraštai jas turi.

- Ar Amerikoje yra tokia saugumo praktika - klausytis telefoninių pokalbių?

Ne. Už tokia praktika Niksonas nurodė. Buvo irodyta, kad su jo žinia klausėsi kitos partijos lyderi.

- Ko gali darbą Lietuva tikėtis iš JAV politinių atstvingų?

Tie, kas nežino istorijos, priekaištua, kad Amerika nepriprāžia Lietuvos nepriklausomybės. Nepriklausomybės pripažinta 1922 metais ir to pripažinimo JAV niekada neatnaukė. Tuo remiantis veikia Lietuvos atstovybės. Yra kita problema - jeigu kardinaliai pasikeičia vyriausybė - reikia naujiosios vyriausybės pripažinimo. Vyriausybė turi išlikinti, kad jis jau valdo kraštą. Jeigu čia atėjo svetimai kariuomenė, Amerika nemany, kad vyriausybė ją valdo.

- O kuras Persų lankoję ar neturi štakos JAV poštūrių į sovietų aneksuotas Baltijos šalis?

Amerikai savi marškiniai rūpi, o ne mūsų. Ji dėl Lietuvos karos neskels. JAV nori, kad būtų pasaulio karas su Huseinu, o ne Amerikos. Jai labai reikalingas Gorbačiovas.

Sovietų Sajungo yra atominė jėga. Jeigu Sovietų Sajungo suvyr, Amerika nežino, kas ir prieš ką gali ją panaudoti. Ji bijo Sajungos tarpusavio kivirču, kaip Karabache. Šeštintos Sovietų Sajungo naudingiai turėti ir prekybinių, ekonominių reikalų. Padėjusi pakelti Sajungos gyvenimo lygi, JAV joje galėtų užsidirbti kapitalo, pirkti produkciją.

- Kaip šiuo metu Aukščiausiojo Taryboje Jūs talkinate Lietuvos konstitucijos rengimo komisijai. Esate garsus tarptautinės teisės specialistas į konstitucinių reikalų žinovas. Kaip pasakyti apie mūsų naujiosios Konstitucijos rengimą?

Vienas Konstitucijos kūrimo būdas - sudaryti ir priimti visus įstatymus iš karto. Teorikai taip būtų geriau, o praktiškai Lietuvai, manau, geriau tikrą antrasis kelias - rengti Konstituciją dalimi, t.y. parencių įstatymais, kurį jau yra galimybė priimti.

- Kaip vertinate Kovo 11 d. Akta?

Tai yra labai reikšmingas žingsnis - gera teisinga pradžia.

- Kokį matote Lietuvos ateity?

Esu optimistas. Kai nukratys kolas sovietinis drambllys - tai bus laisvė. Gali dar išpirti, galidamas kiekvienas gyvulys spardos. Nei viena imperija negyveno amžinai, žlunga ir sovietinė, tik procesas gali būti trumpesnis ar ilgesnis.

- Padėkodama už pokalbi, norėčiau skaitojams priminti, kad į Lietuvą atvašlavote po 50 metų pirmą kartą. Ar nekadate dažniai lankytis Lietuvoje arba gržtis į emigracijos?

Kvieskite, atvažiuosiu.

Kalbėjosi
Vanda PODERYTĖ

Antanas SKRIPKAUSKAS, Antano, g. 1904 m., mokytojas, rašytojas. Suimtas 1941 m. gegužės 29 d. Vilniuje. Kalėjo Gorkio st. lageriuose. Manoma, kad mirė 1941 12 18. Kartu kalėjusių ar apie jo likimą žinančių ieško Romualdas SKRIPKAUSKAS, 232400 Šiauliai, Žagarės 59.

1945 m. sausio mėn. Panevėžio raj., Spirakiuose žuvo partizanai: Jonas ALEKNA ir SERKIVAS. Manoma, kad jie kilę iš Kupiškio, Skapiškio ar Rokiškio apylankų. Palaidojimo vieta žinoma. Reikia jamžinti jų atminimą. Žuvusiu artimuostus, giminės ar jūros pažinojusius prašome atsiliepti.

Rašykite adresu: 233000 Kaunas, Donelaičio 70b, Daliai KUODYTEI.

Netekome šaulio Stasio LUKAUSKO (1907-1990)

Gargžduose (Kretingos raj.) 1990 m. gruodžio 29 d. mirė buvęs aktuvinis šaulys, Kretingos Šaulių būrio vadasis Stasys Lukauskas. 1941 m. jis spėjo pasislėpti nuo aresto, tada bolševikai išvezė jo žmoną ir sūnų. Karo išvakarėse buvo suimtas, bet prasidėjus karui, išsigelbėjo. 1945 m. vėl suimamas, nuteisiamas 15 metų. Kalėjo Vorkutos lageriuose.

Žmona buvo ištremta į miškus, netoli Syktyvkaro. Norėdama išgelbėti sūnų, pabėga ir parveža valią pas giminės į Lietuvą. Pati pasidavė valdžiai ir buvo nuteista trejems metams. Kalėjo Vorkutoje, netoli to lagerio, kur ir jos vyras Stasys. Susitiko tik po 15 metų išsiskyrimo. Tada abu gržta į Lietuvą pas sūnų, į Gargždus.

S.Lukauskas čia dirba santechniku, dalyvauja saviveikloje, gieda bažnyčios chore. Netekome didelio patrioto, niekada neliūdinčio, veiklasis ir darbastaus Lietuvos Šaulio Stasio Lukausko.

Antanas ŠIMENAS

Pirmai auka Kražiuose

Kleopas Milašauskas, g. 1926 m. sausio 20 d. Raseinių apskritie, Kražių valsčiuje, Livoniškių kaime, buvusiojo emigrantų Šeimoje.

1937 m. baigęs Livoniškių pradinę mokyklą, liko dirbtui ūkyje. Dvylikmetis jau suko dalgi, vežė javus, suplikės mokėsi arti. Nepaisydamas, kad jaunos rankos buvo pūslėtos, vaikaraus iki išnaktų virkdydavo smukia.

Brolis Kleopas megė ne tik muziką. Št. kryžiaus nesiskyrė, kai tik išmoko skaityti. Skaitymas balsu Šeimoje buvo tradicija ilgais žemos vakarais. Vieni paničiai veja, kiti regzines pina, seseris mezga, mamytė verpia, o dar kitas vis knygas pakaitomis skaity. Maironio, Baranauskio poezija, romanai "Spartakas", "Viešnia iš Šiaurės", A.Mickevičiaus "Gražina", "Konradas Valenoras" ir ktos paliko mums dideli išpūdži. Netilo ir graudulinges, sielvartuo pilnos liaudies dainos. Jas žiemą ir vasaros vakarais dainuodavo mamytė su vyresnaisiais broliais ir seserimis.

Frontas pasižiūrėjo tarp Uppynos ir Varsėdių... Ten mus ir apiplyste "Išlaivintoja nenugalimoj!!"... Iki siūlo galėjo. Namus radome visiškai nusiaubtus.

Kleopas su likusiais LLA renge ginkluotus užpuolimus, atminėjo prieštaraujančią Lietuvos vyrų. Paskui partizanavau Raudgiryje. Čia persikėlė 1944 m. lapkričio mėnesį. Jo slapyvardis - Levas. Daug kandijų, sunkių kovų valandų patyrė būrys jauniausias partizanas Kleopas Milašauskas. Jie įėjo ginti Lietuvos žmonių nuo žiaurios prievertos - tremčių ir žudynių, nors ne visi ir šiandien tai nori suprasti... Jei partizanai nebūtų baudę Šiaurikų, neplėvesių šiandien mūsų trispalvę.

</